

QORAQALPOQ QO'SHIQCHILIK SAN'AT YO'NALISHI VA QADRIYATLAR

Ergashova R.Q.

SamISI Servis talabasi

Talibova A.Y.

SamISI, Turizm kafedrası dotsenti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19593298>

Annotatsiya: Ushbu ilmiy tezisdá qoraqalpoq xalqining qo'shiqchilik san'ati, uning tarixiy shakllanish bosqichlari, janr xususiyatlari, ijrochilik an'analari hamda milliy qadriyatlar tizimidagi o'rni keng va chuqur tahlil qilinadi. Qoraqalpoq qo'shiqlarining og'zaki ijod bilan uzviy bog'liqligi, baxshichilik maktabining shakllanishi va rivojlanishi, shuningdek, zamonaviy musiqiy jarayonlar ta'sirida yuz berayotgan transformatsiyalar ilmiy asosda yoritiladi. Mazkur ishda qo'shiqchilik san'ati orqali xalqning tarixiy xotirasi, ma'naviy merosi, axloqiy qarashlari hamda estetik didi qanday aks etishi ochib beriladi. Shu bilan birga, milliy qadriyatlarning saqlanishi va rivojlanishida an'anaviy musiqa san'atining o'rni va ahamiyati asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: qoraqalpoq qo'shiqchiligi, baxshichilik san'ati, folklor, og'zaki ijod, milliy qadriyatlar, etnomusiqashunoslik, marosim qo'shiqlari, epik ijod, lirik qo'shiqlar, madaniy meros, an'anaviy ijrochilik, ma'naviyat, estetik tafakkur.

Qoraqalpoq xalqining qo'shiqchilik san'ati Markaziy Osiyo xalqlari madaniyatida o'ziga xos o'rin egallaydi. Ushbu san'at turi ko'p asrlik tarixiy taraqqiyot davomida shakllanib, xalqning hayot tarzi, dunyoqarashi va ijtimoiy munosabatlari bilan chambarchas bog'liq holda rivojlanib kelgan. Qo'shiqchilik san'ati nafaqat badiiy-estetik hodisa, balki xalqning tarixiy xotirasi va ma'naviy tajribasini saqlovchi muhim ijtimoiy institut sifatida ham namoyon bo'ladi.

Qoraqalpoq qo'shiqchiligining ildizlari qadimgi turkiy xalqlarning marosim, mehnat va epik qo'shiqlariga borib taqaladi. Ushbu san'at turi dastlab og'zaki ijod shaklida vujudga kelib, yozma adabiyot rivojlanmagan davrlarda xalqning asosiy axborot va tarbiya vositasi bo'lib xizmat qilgan. Ayniqsa, baxshichilik san'ati qoraqalpoq qo'shiqchiligida markaziy o'rin egallaydi. Baxshilar nafaqat ijrochi, balki ijodkor sifatida ham faoliyat yuritib, dostonlar va qo'shiqlar orqali xalqning tarixiy voqealari, qahramonlik an'analari va ma'naviy qadriyatlarini aks ettirgan.

Baxshichilik an'anasida ijro etiladigan epik asarlar ko'pincha qahramonlik, vatanparvarlik va adolat g'oyalarini targ'ib qiladi. Bu esa qoraqalpoq xalqining ijtimoiy ongida muhim o'rin tutgan axloqiy me'yorlar va ideallarni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu jihatdan qaraganda, qo'shiqchilik san'ati nafaqat estetik ehtiyojni qondiruvchi vosita, balki jamiyatni ma'naviy jihatdan tarbiyalovchi kuch sifatida ham muhimdir.

Qoraqalpoq qo'shiqchiligi janr jihatidan nihoyatda boy va rang-barangdir. Marosim qo'shiqlari xalq hayotidagi muhim voqealar – tug'ilish, nikoh, motam kabi marosimlar bilan bog'liq bo'lib, ular orqali jamiyatning ijtimoiy va ma'naviy qadriyatlari ifodalanadi. Lirik qo'shiqlar esa insonning ichki kechinmalari, sevgi, sog'inch, iztirob va quvonch kabi hissiyotlarini ifoda etadi. Bu turdagi qo'shiqlar xalqning nozik estetik didini namoyon etadi. Mehnat qo'shiqlari qoraqalpoq xalqining kundalik turmush tarzi va mehnat faoliyati bilan bevosita bog'liqdir. Ular orqali jamoaviylik, birdamlik va mehnatsevarlik g'oyalari targ'ib qilinadi. Epik qo'shiqlar esa tarixiy voqealar, afsonalar va qahramonlik hikoyalarini o'zida mujassam etib, xalqning tarixiy xotirasini saqlashda muhim rol o'ynaydi. Qoraqalpoq qo'shiqchilik san'atining eng muhim jihatlaridan biri uning milliy qadriyatlar bilan uzviy

bog'liqligidir. Ushbu qo'shiqlarda xalqning axloqiy me'yorlari, urf-odatlari, an'analari va dunyoqarashi o'z ifodasini topadi. Xususan, vatanparvarlik, erkinlik, insoniylik, kattalarga hurmat, kichiklarga izzat kabi qadriyatlar qo'shiqlarda asosiy mavzulardan biri hisoblanadi. Bu esa qo'shiqchilik san'atining tarbiyaviy ahamiyatini yanada oshiradi.

Bundan tashqari, qoraqalpoq qo'shiqlarida tabiat bilan uyg'unlik, ekologik ong va tabiatga ehtiyotkorona munosabat ham muhim o'rin tutadi. Bu esa qadimdan xalqning tabiat bilan uzviy aloqada yashaganini ko'rsatadi. Shu jihatdan qaraganda, qo'shiqchilik san'ati nafaqat madaniy, balki ekologik tafakkurni shakllantirishda ham muhim vosita hisoblanadi.

Hozirgi globallashuv davrida qoraqalpoq qo'shiqchilik san'ati yangi bosqichga ko'tarilmoqda. Zamonaviy texnologiyalar, ommaviy axborot vositalari va estrada yo'nalishlarining rivojlanishi ushbu san'at turining yangi shakllarini yuzaga keltirmoqda. Shu bilan birga, an'anaviy ijrochilik uslublarini saqlab qolish, milliy ohang va uslublarni yo'qotmaslik muhim vazifalardan biri bo'lib qolmoqda.

Zamonaviy qoraqalpoq qo'shiqchiligi an'anaviy va innovatsion elementlarning uyg'unlashuvi asosida rivojlanmoqda. Bu esa san'atning yanada ommalashuviga xizmat qilmoqda. Biroq, bu jarayonda milliy o'ziga xoslikni saqlash masalasi dolzarbligicha qolmoqda. Chunki har qanday milliy san'at turi o'zining ildizlariga tayangan holda rivojlangandagina o'z qadr-qimmatini saqlab qoladi.

Xulosa qilib aytganda, qoraqalpoq qo'shiqchilik san'ati xalqning boy madaniy merosi sifatida alohida ilmiy va amaliy ahamiyatga ega. U nafaqat musiqa san'ati, balki milliy qadriyatlar, tarixiy xotira va ma'naviy merosni saqlovchi muhim vosita sifatida ham xizmat qiladi. Ushbu san'atni chuqur o'rganish, ilmiy tadqiq etish va amaliy jihatdan rivojlantirish orqali milliy o'zlikni anglash va uni kelajak avlodlarga yetkazish imkoniyati yanada kengayadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligi materiallari. – Toshkent, 2020.
2. Xalq og'zaki ijodi va an'anaviy ijrochilik. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2016.
3. Qoraqalpoq xalq qo'shiqlari to'plami. – Nukus: Ilm, 2005.
4. Madaniy meros va milliy qadriyatlar. – Toshkent: Ma'naviyat, 2019.